

УДК 378.147

Валерія В. Костинець, Максим А. Ткаченко

Київський національний університет технологій та дизайну
**КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ
В КОНТЕКСТІ ПРИНЦИПУ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ**

У статті проведено аналіз особливостей компетентісно-орієнтованого підходу у викладанні в реалізації принципу особистісно-орієнтованої підготовки фахівців з туристичного бізнесу. Надано класифікацію ключових компетенцій. Визначено особливості використання компетентісно-орієнтованого підходу у викладанні дисциплін майбутнім фахівцям з туризму.

Ключові слова: компетентісно-орієнтований підхід; особистісно-орієнтована технологія; компетенції; фахівці з туристичного бізнесу; освіта.

Валерія В. Костинець, Максим А. Ткаченко

Київський національний університет технологій та дизайну
**КОМПЕТЕНТНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД
В ПРЕПОДАВАНИИ В КОНТЕКСТЕ ПРИНЦИПА
ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ ПОДГОТОВКИ
СПЕЦИАЛИСТОВ**

В статье проведен анализ особенностей компетентностно-ориентированного подхода в преподавании в реализации принципа личностно-ориентированной подготовки специалистов по туристическому бизнесу. Предоставлена классификация ключевых компетенций. Определены особенности использования компетентностно-ориентированного подхода в преподавании дисциплин будущим специалистам по туризму.

Ключевые слова: компетентностно-ориентированный подход; личностно-ориентированная технология; компетенции; специалисты по туристическому бизнесу; образование.

Valeriia V. Kostynets, Maksym A. Tkachenko

Kyiv National University of Technologies and Design
**COMPETENCE-ORIENTED APPROACH IN TEACHING
IN THE IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE
OF PERSONAL-ORIENTED TRAINING
OF SPECIALISTS**

The article analyzes the features of the competence-oriented approach in teaching in the implementation of the principle of personal-oriented training of tour business's specialists. Classification of key competences is provided. The

specifics of using the competence-oriented approach in the teaching of disciplines to future specialists of tour business were determined.

Keywords: *competence-oriented approach; personality-oriented technology; competence; tour business's specialists; education.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства відбувається становлення нової системи освіти. Цей процес супроводжується суттєвими інноваційними змінами в педагогічній теорії і перед системою сучасної освіти стоїть важливе питання її модернізації, а саме відповідності навчально-виховного процесу практиці господарювання. Зміст освіти збагачується новими практичними вміннями, розвитком здібностей оперування інформацією, творчим розв'язанням проблем науки і практики з акцентом на індивідуалізацію освітніх програм.

Однією з головних проблем, що являє собою виклик можливостям суспільства - це здатність системи освіти до змін. Сама ця здатність великою мірою визначається підходом до постановки цілей, відбору змісту, організації освітнього процесу, оцінки досягнутих результатів. Отже, заклади вищої освіти повинні готувати студентів до змін, розвиваючи у них такі якості, як мобільність, динамізм, конструктивність.

З позицій компетентнісного підходу, який забезпечує якість освіти, конкурентноздатність майбутніх фахівців туристичного бізнесу передбачає надбання ними вміння мислити самостійно, спираючись на знання, застосовувати знання для вирішення конкретних практичних проблем (при цьому досвід цінується значно вище, ніж просто ерудиція), іншими словами, основним безпосереднім результатом освітньої діяльності студентів стає сформованість у них ключових компетенцій.

Найважливішою складовою педагогічного процесу стає, таким чином, особистісно-орієнтована взаємодія педагога зі студентами. Особлива роль відводиться духовному вихованню особистості, становленню моральності майбутнього фахівця. Збільшується роль науки в створенні педагогічних технологій, адекватних рівню суспільного знання.

У психолого-педагогічному аспекті основні тенденції вдосконалення освітніх технологій характеризуються переходом: від студента, як функції запам'ятовування до навчання, як до процесу розумового розвитку, що дозволяє використовувати засвоєне; від чисто асоціативної, статичної моделі знань до динамічно структурованих систем розумових дій; від орієнтації на усередненого студента до диференційованих та індивідуалізованих програм навчання; від зовнішньої мотивації навчання до внутрішньої моральної регуляції.

У сучасних умовах спостерігається перехід на гнучкі управлінські моделі організації педагогічного процесу, який орієнтований на

особистість студентів, більш мотивований, носить багато в чому варіативний і корекційний характер. Виникає потреба в розробці та впровадженні відповідних технологій. Такими, на наш погляд, є особистісно-орієнтовані технології, так як вони передбачають пріоритет суб'єктного навчання, діагностики особистісного зростання, ситуаційне проектування, моделювання, включення навчальних завдань в контекст життєвих проблем, які передбачають розвиток майбутнього фахівця в реальному, соціальному і освітньому просторі.

Аналіз останніх публікацій. Проблемі використання компетентісно-орієнтованого підходу у викладанні в реалізації принципу особистісно-орієнтованої підготовки студентів присвячено наукові праці таких вчених, як А.Р. Бейсембаєв [1], М.В. Воронов [2], Г.В. Дрягіна [5], І.А. Зімняя [3], О.Є. Лебедєв [4], Т.І. Немикіна [5], М.А. Павлова [5], Г.К. Селевко [7], В.В. Сериков [8], А.І. Субетто [10], В.В. Шоган [11] та деякі інші. Водночас освітній процес не стоїть на місці, саме тому актуальним і необхідним є вивчення особливостей використання компетентісно-орієнтованого підходу у викладанні на засадах особистісно-орієнтованих технологій підготовки майбутніх фахівців туристичного бізнесу.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз особливостей компетентісно-орієнтованого підходу у викладанні в контексті принципу особистісно-орієнтованої підготовки фахівців туристичного бізнесу.

Виклад основних результатів дослідження. Особистісно-орієнтований підхід у викладанні майбутнім фахівцям туристичного бізнесу – концентрація уваги педагога на цілісній особистості студента, турбота про розвиток не тільки його інтелекту, громадянського почуття відповідальності, а й духовної особистості з емоційними, естетичними, творчими задатками і можливостями розвитку.

Мета особистісно-орієнтованої освіти – створення умов для повноцінного розвитку таких функцій майбутнього фахівця:

- здатність до вибору;
- вміння рефлексувати, оцінювати своє життя;
- пошук сенсу життя, творчість;
- відповідальність;
- автономність особистості [11, с. 98].

Особистісно-орієнтована освіта передбачає орієнтацію на навчання майбутніх фахівців туристичного бізнесу з урахуванням їх індивідуальних особливостей:

- вікових, фізіологічних, психологічних, інтелектуальних;
- освітніх потреб, орієнтацію на різний рівень складності програмного матеріалу, доступного студенту;
- виділення груп студентів за знаннями, здібностями;

- розподіл студентів за однорідними групами згідно здібностей, професійної спрямованості;

- ставлення до кожного студента як до унікальної індивідуальності.

Відмінність особистісно-орієнтованого підходу у викладанні від традиційного наведено в табл. 1.

Таблиця 1

**Відмінність особистісно-орієнтованого підходу
у викладанні від традиційних технологій**

<i>Онтологічне поле</i>	<i>Тип активності</i>	<i>Внутрішня необхідність</i>	<i>Нормальні умови</i>	<i>Тип критичної ситуації</i>
«Вітальність»	Життєдіяльність організму	«Тут-і-зараз» задоволення	Безпосередня даність життєвих благ	Стрес
Окреме життєве ставлення	Діяльність	Реалізація мотиву	Важкість	Фрустрація
Внутрішній світ	Свідомість	Внутрішня узгодженість	Складність	Конфлікт
Життя як ціле	Воля	Реалізація життєвого замислу	Важкість і складність	Криза

Джерело: складено автором за [8].

Отже, особистісно-орієнтовані педагогічні технології – технології, засновані на особистісному підході до освітнього процесу. У центрі уваги особистісно-орієнтованих технологій знаходиться студент як унікальна цілісна особистість, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей, відкрита для сприйняття нового досвіду, здатна на усвідомлений і відповідальний вибір у різноманітних професійних ситуаціях.

Своєрідність цілей особистісно-орієнтованих технологій полягає в орієнтації на властивості особистості, її формування, її розвиток не за чийсь замовленням, а відповідно до здібностей.

В основі технологій особистісно-орієнтованого навчання, знаходиться тріада «завдання – діалог – моделювання». Особистісно-орієнтована технологія навчання у ЗВО реалізується в такий спосіб:

1) надання елементів змісту освіти у вигляді різнорівневих особистісно-осмислювальних завдань – таких завдань, які цікаві студенту, значимі для нього, а тому у нього з'являється бажання їх вирішувати;

2) засвоєння змісту в умовах педагогічного діалогу, який забезпечує взаєморозуміння, прагнення до розуміння іншого, до пошуку нової істини;

3) організація моделювання професійної практичної ситуації, яка імітує соціально-рольові та просторово-часові умови і забезпечує реалізацію особистості в ситуації конфліктності, змагання.

Компетентнісний підхід в особистісно-орієнтованій технології навчання передбачає перенесення основної уваги з предметних знань як основної мети навчання на формування ключових компетенцій: управлінської, комунікативної, інформаційної, особистісної, соціальної, громадянської, технологічної.

Під ключовими компетенціями щодо вищої освіти розуміється здатність студентів самостійно діяти в ситуації невизначеності при вирішенні актуальних для них проблем, яка може бути реалізована і за рамками університетської освіти.

Рада Європи виділила такі основні або ключові компетенції:

- соціально-політична: брати на себе відповідальність, брати участь у спільному прийнятті рішень, у функціонуванні та поліпшенні демократичних інститутів;

- компетенції, що стосуються життя в полікультурному суспільстві: розуміння відмінностей, взаємоповага, здатність співіснувати з представниками інших культур, мов і релігій;

- компетенції, пов'язані з виникненням інформаційного суспільства: володіння новими технологіями, здатність критично ставитися до поширюваних каналами ЗМІ інформації та реклами;

- здатність навчатися все життя в якості безперервної підготовки в професійному плані, а також в особистому та суспільному житті [9].

Найбільш актуальною і затребуваною в суспільному житті, на наш погляд, є наступна класифікація ключових компетенцій [1, с. 110]:

- інформаційна компетенція (пошук, аналіз, відбір необхідної інформації для здійснення навчальної діяльності);

- компетенція вирішення проблем (виявлення проблеми і постановки цілей діяльності, визначення умов, необхідних для реалізації прийнятого рішення);

- комунікативна компетенція (використання різноманітних мовних засобів усної та письмової комунікації для вирішення навчальних та професійних завдань).

Провідною, пріоритетною компетенцією є комунікативна, так як саме вона лежить в основі всіх інших компетенцій. Комунікативна компетенція – це вміння вирішувати реальні завдання, вміння співпрацювати, здатність до самонавчання [1, с. 26]. Найбільш ефективно ці вміння формуються в рамках саме особистісно-орієнтованого навчання.

Особистісно-орієнтоване навчання розглядається як провідний стратегічний напрям педагогічних досліджень ХХІ століття, що забезпечує потреби суспільства. Таке навчання передбачає необхідність диференціації навчального процесу, це означає, що викладання дисциплін повинно орієнтуватися на рівень загального розвитку, культури студента, тобто на раніше отриманий досвід; особливості психічного складу особистості (пам'яті, мислення, сприйняття, вміння керувати і регулювати свою емоційну сферу тощо; особливості характеру, темпераменту, тобто орієнтація на особистість майбутнього фахівця, його інтелектуальний і моральний розвиток) [4, с. 9].

Таким чином, компетентнісний підхід орієнтований на розвиток здібностей майбутнього фахівця туристичного бізнесу реалізовувати певні компетенції, навчити його ефективно діяти в умовах реальної обстановки на ринку туристичних послуг. Коли говорять про компетентнісний підхід, то мають на увазі цілеспрямованість і цілезаданність освітнього процесу. Компетентнісно-орієнтоване навчання – це ціледосяжний процес. При цьому компетенції задають вищий, узагальнений рівень майбутніх умінь і навичок фахівця туристичного бізнесу [2, с. 11].

Важливою особливістю компетентнісно-орієнтованого професійного навчання стає відмова від традиційної методики навчання, що має рецептивний характер. Натомість повинні прийти управлінські, педагогічні та психологічні технології, адекватні сучасним тенденціям [2, с. 12]. У професійному навчанні акценти зміщуються на саморегуляцію, самоврядування, самоконтроль і власну активність студентів. Студенти ініціюють і організовують процес свого навчання. При цьому зростає гуманістична цінність самовизначення особистості в ході рішення професійно значущих завдань, які орієнтовані на результат. Орієнтованість на результат передбачає самостійне отримання студентами необхідних знань в процесі вирішення певної професійної ситуації, дійсної чи уявної, з обов'язковим виконанням всіх фаз професійної дії.

Інструментом реалізації визначеного підходу можуть служити технології, орієнтовані на результат, успішно випробувані в освітній практиці [7, с. 75]. Заняття починається з постановки професійно-практичного завдання. Що буде вибрано вихідним пунктом завдання, залежить від знань, які потрібно донести до студента. Через близьку до професії постановку завдання досягається подвійна мета. По-перше, студенти бачать, з якими вимогами вони можуть зіткнутися в подальшому професійному житті і, по-друге, виникає адекватна ситуація запиту необхідних в професії знань і умінь. Так як завдання є для студентів новим і вибрано так, що за допомогою раніше отриманих знань і умінь його не можна вирішити, студенти відчують інформаційний дефіцит, запитують інформацію, якої бракує. Викладач тримає її напоготові в формі

інформаційних листів; студенти знайомляться з даною їм інформацією і направляють її на планування вирішення проблеми. Спочатку кожен студент складає індивідуальний план, потім йде обговорення планів роботи в групі. Відбувається оцінка наслідків прийняття заходів, щоб задовольнити принцип мінімум-максимум: з найменшими витратами досягти найбільшої користі.

За плануванням виконання завдання слідує втілення запланованого в конкретні дії. На етапі контролю зробленої роботи визначається, чи відповідає результат тому, що заплановано. Заняття закінчується оцінкою виконання завдання. Доцільність стратегії роботи досліджується таким же чином, як і кооперація в групі, раціональне використання інструментів, дотримання алгоритму дій і т.д.

У рамках стратегії навчання, орієнтованого на результат, особливі вимоги пред'являються до лекційної форми занять зі студентами, функції якої полягають в наданні теоретичних, методологічних знань з предмета, окреслення проблем, їх розвитку та шляхів вирішення, виявленні цілей і завдань, розкритті змісту професійної діяльності [3, с. 45].

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що компетентнісно-орієнтований підхід має всі основні ознаки системності та може бути основою для вирішення багатьох проблем подальшого розвитку вітчизняної освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Компетентнісно-орієнтований підхід об'єктивно відповідає і соціальним очікуванням у сфері освіти суспільства в цілому, і інтересам учасників освітнього процесу. Разом з тим цей підхід вступає в протиріччя з багатьма стереотипами, що склалися в системі освіти, існуючими критеріями оцінки навчальної освітньої, педагогічної та адміністративної діяльності. Тому, по-перше, важливо, щоб всі заходи, пов'язані з реалізацією компетентнісного підходу в освіті здійснювалися виключно з системних позицій. Тут немає важливих і неважливих завдань, тому що новий зміст перспективної масової освіти – системність і практична спрямованість, що представляє єдине ціле. По-друге, потрібні зміни в нормативній базі діяльності освітніх установ, перш за все, в документах про підсумкову атестацію випускників та акредитацію ВНЗ. Причому ці зміни повинні формулюватися, обговорюватися і прийматися із залученням широких мас – учасників освітнього процесу і осіб, зацікавлених в його результатах. І по-третє, найважливішим моментом методичної підготовки освітнього процесу стає його внутрішня системність. Зокрема традиційна побудова освітньої програми виключно за дисциплінарним принципом не відповідає ідеології компетентнісного підходу, тому що порушений системний принцип, що в сучасних умовах є неприпустимим.

Література

1. Бейсембаев А. Р. Проложенная колея: от компетентного педагога к успешному ученику / А. Р. Бейсембаев. – Павлодар, 2011. – 218 с.
2. Воронов М. В. Некоторые проблемы образования в начале XXI века / М. В. Воронов // Известия МАН ВШ. – 2008. – № 2 (44). – С. 9–16.
3. Зимняя И. А. Компетентность человека – новое качество образования / И. А. Зимняя. – М., 2003. – 118 с.
4. Лебедев О. Е. Компетентностный подход в образовании / О. Е. Лебедев // Школьные технологии. – 2014. – № 5. – С. 3–12.
5. Ольшанська ОВ Практика формування компетентностей бакалаврів з туризму та їх адаптації до сучасних вимог роботодавців/О.В. Ольшанська, О.Г.Богославец//Студентоцентризм у системі забезпечення якості освіти в економічному університеті: зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. конф. за міжнар. участю,(Київ, 2–3 берез. 2016 р.): КНЕУ, 2016.–С. 64–66.
6. Павлова М. А. Технология личностно-ориентированного обучения средство повышения качества образования / М. А. Павлова, Т. И. Немыкина, Г. В. Дрягина, Н. А. Ярославцева, А. С. Ярославцев // Современные наукоемкие технологии. – 2009. – № 7. – С. 96–97.
7. Сагайдак М. П. Бренд контактного персонала у забезпеченні внутрішнього маркетингу туристичної фірми / М. П. Сагайдак, В. В. Костинець // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 11. – С. 85–89.
8. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии / Г. К. Селевко. – М.: Народное образование, 2008. – 311 с.
9. Сериков В. В. Личностно-ориентированное образование: концепции и технологии / В. В. Сериков. – Волгоград, 2006. – 190 с.
10. Совет Европы: Симпозиум по теме «Ключевые компетенции для Европы»: Док. DECS / SC / Sec (96) 43. – Берн, 1996.
11. Субетто А. И. Компетентностный подход: монография / А. И. Субетто. – М.: 2007. – 422 с.
12. Чубукова О. Ю. Адаптація системи управління економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / О. Ю. Чубукова, О. В. Ольшанська // Ефективна економіка. – 2015. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
13. Шоган В. В. Технология личностно ориентированного урока / В. В. Шоган. – Ростов н/Д.: Учитель, 2003. – 208 с.